Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle
Asiantuntijalausunto, Kaarin Taipale, tekniikan tohtori, kaupunkitutkija.
Helsingissä 3.4.2017

Liittyy: VNS 1/2017 Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta; Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti

Tiivistelmä

- Jos kestävän kehityksen käsitettä käytetään, se pitäisi aina sisältää kaikki kolme ulottuvuutta: yhteiskunnallinen/sosiaalinen, taloudellinen ja ympäristönäkökulma. Muussa tapauksessa on puhuttava esimerkiksi ”vihreydestä” eli ekologisista kysymyksistä tai ”hiilineutraaliudesta” tai ilmastonmuutoksen pysäyttämisestä, ei kestävästä kehityksestä.
- Elleivät kestävän kehityksen ympäristö-, talous- ja sosiaaliset tavoitteet toteudu kunnissa ja kaupungeissa, ne eivät toteudu missään. Siksi on harhaanjohtavaa, että sinänsä tarpeellinen ”kansallinen kestävän kaupunkikehityksen ohjelma” (New Urban Agenda) on sisällytetty painopisteeseen 1 (Hiilineutraali ja resurssitehokas Suomi) ja näin suljettu kestävän kehityksen muut ulottuvuudet pois.

Kestävä kehitys

- Selonteko lähtee kestävän kehityksen käsitteen poikkileikkaavuudesta ja moniulotteisuudesta. Se rakentuu YK:n puitteissa sovittujen päätösasiakirjojen (Sustainable Development Goals SDGs, Pariisin ilmastokokouksen COP21:n loppuasiakirja ja Habitat III:n New Urban Agenda) sisällölle.
- Painopiste 2:n kohdalla listatut toimenpiteet eivät kuitenkaan ota huomioon yllämainittua kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien integraatiota vaan tarkastelevat kysymyksiä perinteisissä siiloissa. Esimerkiksi osallisuudelle, koulutukselle, työllisyydelle ja kasvulle ei rakenneta yhteyttä ekologisiin kysymyksiin kuten ilmastonmuutoksen pysäyttämiseen ja kestävien kulutus- ja tuotantoprosessien kehittämiseen. Vastaavasti esimerkiksi painopistealueen 1 kohdassa 1.9 mainitaan maailmankaupan yhteydessä vain ”vihreä kasvu” ja sivuutetaan kestävän kehityksen edellyttämä integraatio.

Painopiste 1 – Hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi

- Kohta 1.8 ”Laaditaan ja toteutetaan kansallinen kestävän kaupunkikehityksen ohjelma” ottaa kopin YK:n kaupunkijärjestö Habitatin ”New Urban Agenda” –ohjelmasuosituksesta. Se ei kuitenkaan voi olla muista tavoitteista irrallinen vaan sen täytyy toteuttaa kaikkia tavoitteita. Kaupunkikehityksen ohjelman on oltava kansalliselle ohjelmalle rinnakkainen paikallinen toimintaohjelma (Local Agenda).
- Kaupunkipoliittinen ohjelma (1.8) on sijoitettu painopiste 1:n raamiin, vaikka painopistealueen 2 kysymykset kuten yhdenvertaisuus, osaaminen ja monet sosiaaliset kysymykset sisältyvät mitä suurimmassa määrin kaupunkien tehtäviin. Pohjoiseurooppalaisessa järjestelmässä, jossa kunnilla on vahva itsehallinto, vain

kansallinen turvallisuus (2.11) jää paikallishallinnon tehtävien ulkopuolelle. Jopa globaali kumppanuus (2.14) toteutuu konkreettisesti kaupunkien maailmanlaajuisessa kestävän kehityksen yhteistyössä mm. ICLEI – Local Governments for Sustainability –järjestön (www.iclei.org) ja kaupunkien välisten yhteistyöhankkeiden puitteissa.

- Selonteossa listataan hallitusohjelman kohtia, joiden katsotaan toteuttavan kestävän kehityksen tavoitteita. Alla niistä muutamia.
    - Kohdassa 1.3 listataan mm. hallinnollisen taakan keventäminen (byrokratian purku) ja kauppataseen parantuminen 500 miljoonalla eurolla. Epäselväksi jää näiden hallituksen tavoitteiden liittyminen kestävän kehityksen tavoitteisiin.
    - Samassa kohdassa mainitaan hallituksen linjaus, että puun käyttöä monipuolistetaan ja lisätään 15 miljoonalla kuutiometrillä vuodessa tai että kansainvälistä virkistysmatkailua lisätään. Miten varmistetaan, että nämä tavoitteet toteutetaan niin, että ne tosiasiallisesti täyttävät kestävän kehityksen kriteerit?
    - Ratkaisevan tärkeän hankintapolitiikan osalta (1.5) mainitaan vain hiilineutraalius mutta unohdetaan muut yhteiskuntavastuukriteerit, joita on jo pitkään kehitetty esimerkiksi osana Maailmanpankin rahoitusehtoja tai Dow Jones Sustainability Index -arviointikriteerejä. Riskianalyysi ei riitä kattamaan sosiaalista ulottuvuutta.
    - Myös kestävien innovaatioiden (1.6) tai liikennekaaren (1.7) kohdalla puhutaan vain hiilineutraaliudesta. Kestävän kehityksen tavoitteeksi ei riitä hiilineutraalius. Hiilineutraalius on hiilineutraaliutta, ei enempää eikä vähempää.
    - Mitä tarkoittaa kohdan 1.9 loppupuolen maininta ”Suomi tukee globaalisti pyrkimyksiä hiilen hinnoittelun valtavirtaistamiseksi”? Millaisen hinnoittelun?

Painopiste 2 – Yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi

- Johdantotekstin toiseksi viimeisen kappaleen lopussa (sivu 22) on maininta ”Suomella tulee myös olla rohkeutta tehdä maahanmuuttoa koskevia uusia aloitteita.” Millaisia aloitteita tässä tarkoitetaan ja miten ne toteuttavat kestävän kehityksen tavoitteita?
- Kohdassa 2.1 mainitaan sote-uudistus osana kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamista. Onko hankkeesta tehty sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristövaikutusten arviointi?
- Kohdassa 2.2 puhutaan työvoiman koulutuksesta, työllistymisestä ja kasvusta. Missä ovat ympäristövaikutukset?
- Kohdassa 2.7 puhutaan ammatillisesta koulutuksesta. Samalla ei kuitenkaan pohdita, millaista tuotanto- ja palvelurakennetta varten ammatillista koulutusta kehitetään. Kestävä kehitys ei toteudu, elleivät nämä rakenteet ja työ palvele myös esimerkiksi hiilineutraaliuden ja resurssitehokkuuden tavoitteita.
- Kohdassa 2.10 todetaan, että ” Hallituksen asuntopolitiikalla edistetään kaikkien ihmisten mahdollisuuksia elämäntilanteeseensa sopivaan asumiseen, kestävää kehitystä, yhteiskunnan ja työmarkkinoiden toimivuutta sekä asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia.” Mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan ’kestävällä kehityksellä’?

- Kohdassa 2.14 kirjataan ansiokkaasti ihmisoikeuskysymyksiä ja viitataan mm. ihmisarvoiseen työhön (sivu 28), joka on yksi YK:n SDG-päätösasiakirjan 17:stä kohdasta. Selonteossa ei kuitenkaan rakenneta linkkiä esimerkiksi hankintapolitiikassa sovellettaviin sosiaalisiin kriteereihin. Vasta tämän tyyppiset eri näkökulmien törmäyttämiset toteuttavat kestävää kehitystä, muussa tapauksessa vaadittu integraatio puuttuu.

Toimeenpano

- Kohdassa B.3 (sivu 37) esitetään, että ”Selvitetään kestävän kehityksen vaikutusarvioinnin sisällyttämistä keskeisiin politiikka- ja lakialoitteisiin.” Ellei tätä vaikutusarviointia tehdä tieteellisesti luotettavasti, ei minkään aloitteen voi esittää toteuttavan kestävää kehitystä.
- Kohdassa C.5 (sivu 39) ”Kannustetaan kaupunkeja ja yhteisöjä asettamaan kunnianhimoiset kestävän kehityksen tavoitteet”. Miten tämän on ajateltu liittyvän kohdassa 1.8 mainittuun kansalliseen kestävän kaupunkikehityksen ohjelmaan?
- Kohdassa C.8 (sivu 40) ”Kannustetaan vastuulliseen kuluttamiseen ja kansalaisuuteen”. Kestävän kehityksen tavoitteissa kulutusta ei tarkastella erillisenä vaan osana tuotannon ja kulutuksen pitkää prosessia. Kestävä kulutus ei ole mahdollista ilman kestäviä tuotteita ja palveluita sekä osaamista ja innovaatioita, joiden kautta ne syntyvät. Hiilineutraalius ja resurssitehokkuus eivät tässäkään riitä tekemään kulutuksesta ja tuotannosta kestäviä.

Seuranta

- Ilmastopoliittisessa sanastossa on lyhenne MRV (measure, report, verify), joka tiivistää periaatteen, että tavoitteiden toteutumista on voitava varmentaa, mitata ja raportoida. Muuten ei tavoitteilla ole mitään merkitystä. Sama pätee mitä suurimmassa määrin myös laajempiin kestävän kehityksen tavoitteisiin.
- Kestävän kehityksen tavoitteista on olemassa runsaasti kansainvälistä aineistoa, jota kannattaa hyödyntää. Omien indikaattorien ja kriteerien kehittäminen on houkuttelevaa, mutta se ei lisää arvioinnin avoimuutta. Kansainväliset vertailut ovat mahdottomia, ellei käytetä maailmanjärjestöjen yhteisesti kehittämiä ja sopimia indikaattoreita.

Avoimeksi jääviä kysymyksiä

- Tavoitteet ja seuranta eivät riitä. Tarvitaan myös sanktioita. Selonteossa ei mainita esimerkiksi mahdollisuutta käyttää verotusinstrumentteja kannusteina.
- Toteutuksen vastuutahot on määritelty sangen laveasti eikä missään edellytetä tarkempaa delegointia.
- Mikä olisi nykyisten maakuntaliittojen ja tulevien maakuntien vastuu? Sekä kestävä asuntopolitiikka, liikennejärjestelmä, energian tuotanto ja jakelu, vesihuolto, ammattikoulutus että esimerkiksi innovaatioalustojen kehittäminen ovat ylikunnallisia kysymyksiä. Myös kestävässä hankintapolitiikassa kuntien kannattaa tehdä yhteistyötä, kasvattaa siten ostovolyymiään ja olla innovatiivisten tuotteiden ja palveluiden tuottajien näkökulmasta kiintoisampia asiakkaita.